

วิเคราะห์การเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มผู้ชุมนุมขับไล่ระบอบทักษิณ ตั้งแต่ พ.ศ.2548-2557

Analyze the social movements of the community,
expelling the Thaksin regime from 2005-2014

วิหิจ ผาเจริญ

Winit Pharcharuen

บุษญาภรณ์ โลกคำลือ

Butsayaporn Lokkamlue

เบญจภรณ์ กองจันทร์

Benjaporn Kongjan

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Maejo University

Email: winit.phacharuen@gmail.com

(Received: June 7, 2021/ Revised: June 22, 2021/ Accepted: June 28, 2021)

บทคัดย่อ

การเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มผู้ชุมนุม ในช่วง พ.ศ.2548 - 2557 ได้เกิดคำถามว่า ทฤษฎี ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใช้กับสังคมไทยได้หรือไม่ บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาขบวนการ เคลื่อนไหวทางการเมืองในการเมืองไทยจากกลุ่มพันธมิตรและกลุ่มผู้ชุมนุม “กปปส.” ช่วง พ.ศ. 2548-2557 โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและโดยใช้การตีความพรรณนาและวิเคราะห์ข้อมูลภายใต้ โครงสร้างและบริบททางสังคมและการวิเคราะห์ภายใต้กรอบแนวคิดและทฤษฎีหรือพฤติกรรมของประชาชน ในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ผลการศึกษาพบว่า การเคลื่อนไหวของกลุ่มพันธมิตรและกลุ่มผู้ชุมนุม “กปปส.” ช่วง พ.ศ. 2548 - 2557 เกิดจากสาเหตุหลายปัจจัยเช่น สาเหตุทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ก่อให้เกิดการสร้างอุดมการณ์ทางการเมืองชาตินิยมแบบอนุรักษ์นิยมความเป็นไทย นำไปสู่เจตจำนงทาง การเมือง การจัดโครงสร้างองค์กร ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีการ เคลื่อนไหว โดยเริ่มต้นจากสมัยวิฤตการณ์สมัย รัฐบาลทักษิณ รัฐบาลสมชาย และรัฐบาลยิ่งลักษณ์ พร้อมบริบทและปัจจัยอื่น ๆ ที่เข้ามาสอดแทรกไม่ว่าจะเป็น กลุ่มอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ ได้แก่ ชนชั้นนำ กองทัพ ตุลาการภิวัตน์ ระบบราชการ กลุ่มทุนดั้งเดิม เครือข่ายภาคประชาชน ภายใต้โครงสร้างสังคมวัฒนธรรมแบบเครือข่ายครอบครัว ก่อให้เกิดการไม่ยอมรับ และปฏิเสธระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน โดยมีสถานะที่อยู่ซ้อนภายใต้โครงสร้างทางการเมืองของไทยคือ รัฐเร้นลึกก่อให้เกิดการเปลี่ยนการเมือง โดยการ รัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 การถอดถอน นายกรัฐมนตรีใน พ.ศ. 2551 และการรัฐประหาร 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 ซึ่งได้ทำลายความเข้มแข็งของ การเมืองภาคประชาชน หลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนในระยะยาว

คำสำคัญ: การเคลื่อนไหวทางการเมือง, การมีส่วนร่วมทางการเมือง , กลุ่มพันธมิตร

Abstract

The political movement the range 2005 - 2014 raised the question Theory of Movement Can society be used with Thai society? The purpose of this article is to study the political movement in Thai politics from the People's Alliance for Democracy (PAD) and the People's Democratic Reform Committee (PDRC) the range 2005-2014 by means of data collection from documents and, Descriptive interpretation and data analysis. Under social structure and analysis of the context or behavior of citizens in political participation The study found that that various political, economic, and social conditions shaped the formation of political ideology of the two political groups to be that of nationalist-conservative, leading to their political will, organizations, and strategies in their movements. External factors that shaped the formation of these political movements included: political crises under the administrations of Thaksin Shinawatra, Somchai Wongsawat, and Yingluck Shinawatra; and the roles of Thai political and economic powers, e.g., political elites, military, judicial system, bureaucracy, economic elites, and people organizations, all of which assembled under the structure of "family network culture." The political movements led by the two political groups had led to their negation of representative democracy, and also linked to the "deep state." Consequences of their movements included the 2006 coup, the removals of two prime ministers in 2008, and the 2014 coup. PAD and PDRC's rejection of representative democracy have undermined the strength of people-based politics and weakened citizens' basic rights and freedom in the long term.

Keyword: Political movements, political participation, People's Alliance for Democracy (PAD)

1. บทนำ

การเคลื่อนไหวต่อสู้ทางการเมืองในช่วงทศวรรษแห่งความขัดแย้งทางการเมืองไทย นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 - 2557 สะท้อนให้เห็นถึงการปรากฏขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในบริบทสังคมการเมืองไทยอย่างชัดเจนและเป็นครั้งสำคัญ อย่างไรก็ตาม ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในสังคมการเมืองไทยช่วงเวลาดังกล่าว ไม่ได้มีลักษณะของความเป็นประชาสังคม (Civil society) เพียงเท่านั้น แต่ยังก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบของประชาสังคมต่อประชาธิปไตย หรือการแสดงออกของประชาสังคมแบบอนารยะสังคม (uncivil society) หรือไม่มีความเป็นอารยะชนคือคนที่เจริญแล้ว โดยการต่อต้านประชาธิปไตยหรืออาจสร้างความอันตรายแก่ประชาธิปไตยได้ (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2554; Shangmao CHEN, 2564) ด้วยการใช้ความรุนแรง ปาเถื่อน หรือวิธีการที่ไม่เป็นอารยะ (uncivil) ซึ่งเคลื่อนไหวในรูปแบบนี้เป็นการทำให้เป็นปฏิปักษ์กับระบอบประชาธิปไตย แนวคิดเรื่องอนารยะสังคมนี้เป็นการเชิดชูบทบาทของประชาสังคมในการสร้างความเข้มแข็งให้กับระบอบประชาธิปไตย แนวคิดอนารยะสังคมอธิบายว่าประชาสังคมไม่ได้เป็นคุณกับประชาธิปไตยเสมอไปและอาจเป็นโทษเสียด้วยซ้ำ กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ ประชาชนหรือผู้คนที่มารวมตัวเป็นประชาสังคมนั้นเป็นได้ทั้งวีรบุรุษ (heroes) และผู้ร้าย (villains) ในเวลาเดียวของระบอบประชาธิปไตย (ธิติ บัวคำศรี, 2556)

ปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวของกลุ่มพันธมิตร และกลุ่มผู้ชุมนุม กปปส. ในช่วง พ.ศ. 2548-2557 มีการกล่าวว่าเป็นปรากฏการณ์ที่การเมืองภาคประชาชนในประเทศไทยคือการไม่ยอมรับและปฏิเสธประชาธิปไตยในระบอบตัวแทน ก่อให้เกิดความย้อนแย้งกับทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและแนวคิด

เกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชนที่มองว่า การเคลื่อนไหวทางการเมืองและการเมืองภาคประชาชนจะเป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อความสำเร็จในกระบวนการมีส่วนร่วมของระบอบประชาธิปไตย ปรากฏการณ์ความขัดแย้งในสังคมการเมืองไทยทำให้เกิดคำถามอย่างกว้างขวางว่า “ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใช้กับสังคมไทยได้หรือไม่ ?”

2. วิธีการศึกษา

บทความวิชาการเรื่องนี้เป็นการศึกษาเนื้อหาจากเอกสารวิชาการเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 รูปแบบ คือ การศึกษาเอกสาร หนังสือ บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษานี้ใช้การตีความข้อมูลภายใต้บริบททางประวัติศาสตร์เชิงโครงสร้างทางสังคม และการวิเคราะห์เครือข่ายภาคสังคม (Social Network Analysis) โดยอาศัยวิธีการพรรณนาและวิเคราะห์ (Descriptive Analysis Methods) ร่วมกับข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ

3. ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใช้กับสังคมไทยได้หรือไม่ ?”

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของไทยในช่วง พ.ศ.2548-2557 เป็นการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนระดับชนชั้นกลาง (Middle-Class Movement) คือ การที่ประชาชน พยายามเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ด้วยการท้าทายอำนาจรัฐ เป็นการเปิดพื้นที่ของการเมืองภาคประชาชนให้กว้างขึ้นเพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายหรือแนวทางของประเทศซึ่งเกี่ยวข้องกับประชาชนโดยตรง เช่น การมีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญใหม่ การร่วมตรวจสอบกรณีการทุจริตต่าง ๆ เป็นต้น ในอีกด้านหนึ่งขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นการ แสวงหาตัวตนใหม่ ผ่านการตีความและสร้างความหมายในลัทธิความเชื่อต่างๆ เช่น กรณีธรรมกาย และขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมยังอาจเป็นการแสดงอัตลักษณ์แบบอื่น ๆ ที่แฝงอยู่ในชีวิตประจำวันอีกด้วย ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของไทยในช่วง พ.ศ.2548-2557 นั้นจึงอาจมีลักษณะของขบวนการสันติภาพ ซึ่งผูกติดกับความเชื่อทางศาสนาแบบดั้งเดิม เช่น ในประเทศที่นับถือศาสนาอิสลาม เป็นต้น โดยสรุปแล้วจะเห็นได้ว่าในบางบริบทของสังคม พลังการอธิบายทางชนชั้นในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมยังคงมีอยู่ ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะการได้รับอิทธิพลมาในช่วงปีทศวรรษ 2000 หรือในช่วงยุคประชาธิปไตยครึ่งใบ ที่ได้รับแนวคิดเรื่องอุดมการณ์แบบอุดมการณ์ชาตินิยมแบบอนุรักษนิยมความเป็นไทย แต่เป็นชนชั้นที่มีอัตลักษณ์ร่วมกันบางอย่างซึ่งกล่าวได้ว่าอัตลักษณ์เหล่านี้มาพร้อมกับการพัฒนาความเป็นเมือง การศึกษาและปัจจัยอื่นๆ ด้วย

อย่างไรก็ตามคำอธิบายดังกล่าวนี้ไม่สามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ในช่วง พ.ศ. 2548-2557 ได้นั้น เป็นเพราะว่าขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มภาคประชาชนนี้ไม่ได้ต้องการที่จะเข้าไปเพื่อปรับเปลี่ยนหรือกำหนดนโยบายรัฐหรือรวมไปถึงรวมตัวกันเพื่อไปปรับเปลี่ยนสภาพของอำนาจทางการเมืองตามแนวความคิดของทูเรน (2001) ที่ใช้อธิบายขบวนการเคลื่อนไหวของประชาชน แต่ภาคประชาชนเพียงต้องการเข้าไปปรับเปลี่ยนหรือยกเลิกในตัวบทบาทของผู้นำหรือลัทธิระบอบทักษิณ เพราะผู้นำที่เข้าไปบริหารจัดการประเทศในช่วง 3 ยุคนี้ ล้วนเป็นเครือข่ายหรือญาติพี่น้องของอดีตนายกทักษิณ จึงทำให้ภาคประชาชนปฏิเสธหรือไม่ยอมรับในตัวของผู้ผู้นำที่ขึ้นมาบริหารประเทศ จึงสรุปได้ว่าการนำทฤษฎีฐานรากมาใช้ อธิบายน่าจะเหมาะสมมากกว่าแล้วนำมาขึ้นเป็นแผนภาพหรือผังมโนทัศน์เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงของขบวนการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้น

4. ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นเรื่องของการรวมกลุ่มเพื่อกระทำการรวมหมู่ (Collective action) ถึงกระนั้นนักวิชาการบางคนเสนอว่า collective action อาจมีหลายประเภท เช่น ทูเรน (Touraine) เสนอว่า collective action แบ่งได้เป็นสามประเภทคือ ประเภทแรกเป็นเพียงพฤติกรรมการตั้งรับ (defensive action) เมื่อถูกโจมตี ประเภทที่สองเป็นการรวมกลุ่มเพื่อกระทำการรวมหมู่เพื่อปรับเปลี่ยนนโยบายหรือกระบวนการกำหนดนโยบายของรัฐ ทั้งสองประเภทนี้ไม่ถือว่าเป็นขบวนการทางสังคม ประเภทที่สามคือ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม หมายถึงการรวมกลุ่มเพื่อกระทำการรวมหมู่ที่ตั้งใจเปลี่ยนแปลงสัมพันธภาพทางอำนาจหลัก ๆ ของสังคม (Escobar and Alvarez, 1992)

5. กรอบแนวคิดทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory Study)

Grounded Theory มีคำที่ใช้เรียกในภาษาไทย เช่น ทฤษฎีฐานราก ทฤษฎีจากข้อมูล ทฤษฎีติดดิน ทฤษฎีติดพื้น แต่ในที่นี้ใช้คำว่าทฤษฎีฐานราก ซึ่งคำว่า ฐานราก มาจากความคิดที่ว่า ทฤษฎีจะปรากฏจากการศึกษา และมีรากฐานมาจากข้อมูลที่เก็บมาจากภาคสนาม มากกว่าจากวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

Glaser (1967) กล่าวว่า ทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory Study) เป็นการศึกษาปรากฏการณ์จากมุมมองและการให้ความหมายของคนจากปรากฏการณ์ นำข้อมูลที่ได้มาสร้างมโนทัศน์ (concept) และหาความเชื่อมโยงจากมโนทัศน์ต่าง ๆ ให้ได้ข้อสรุปเชิงทฤษฎีสำหรับอธิบายและทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

Strauss and Corbin (1998) กล่าวว่า ทฤษฎีในความหมายของวิธีการวิจัยนี้ ประกอบด้วยความสัมพันธ์ที่น่าจะมีหรือน่าจะเป็น ระหว่างมโนทัศน์หรือชุดของมโนทัศน์ ทฤษฎีที่สร้างขึ้นมานี้จัดเป็นทฤษฎีระดับกลาง (middle range theory) ซึ่งใช้อธิบายปรากฏการณ์ในขอบเขตที่จำกัด

Leedy and Ormrod (2001) กล่าวว่า ทฤษฎีฐานราก (grounded theory) คือทฤษฎีที่ได้จากการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม เป็นทฤษฎีที่มีคุณลักษณะเฉพาะที่ถูกสร้างขึ้นมาจากข้อมูลที่เป็นไป ตามปรากฏการณ์จริงมากที่สุด โดยทฤษฎีนี้ ถูกค้นพบ พัฒนา และได้รับการตรวจสอบ (verify) จากการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์นั้น ๆ อย่างเป็นระบบ ทฤษฎีจะประกอบไปด้วยชุดของมโนทัศน์ (concept) ของปรากฏการณ์จริง มโนทัศน์จะถูกเชื่อมโยงกันในรูปของข้อเสนอนี้แสดงถึงความเกี่ยวพันกันในรูปแบบต่าง ๆ คำว่าทฤษฎีในความหมายของวิธีการวิจัยนี้ค่อนข้างจะกินความกว้างคือ หมายรวมถึงมโนทัศน์ หรือกรอบแนวคิดสำหรับการอธิบายปรากฏการณ์ที่นักวิจัยทำการศึกษา

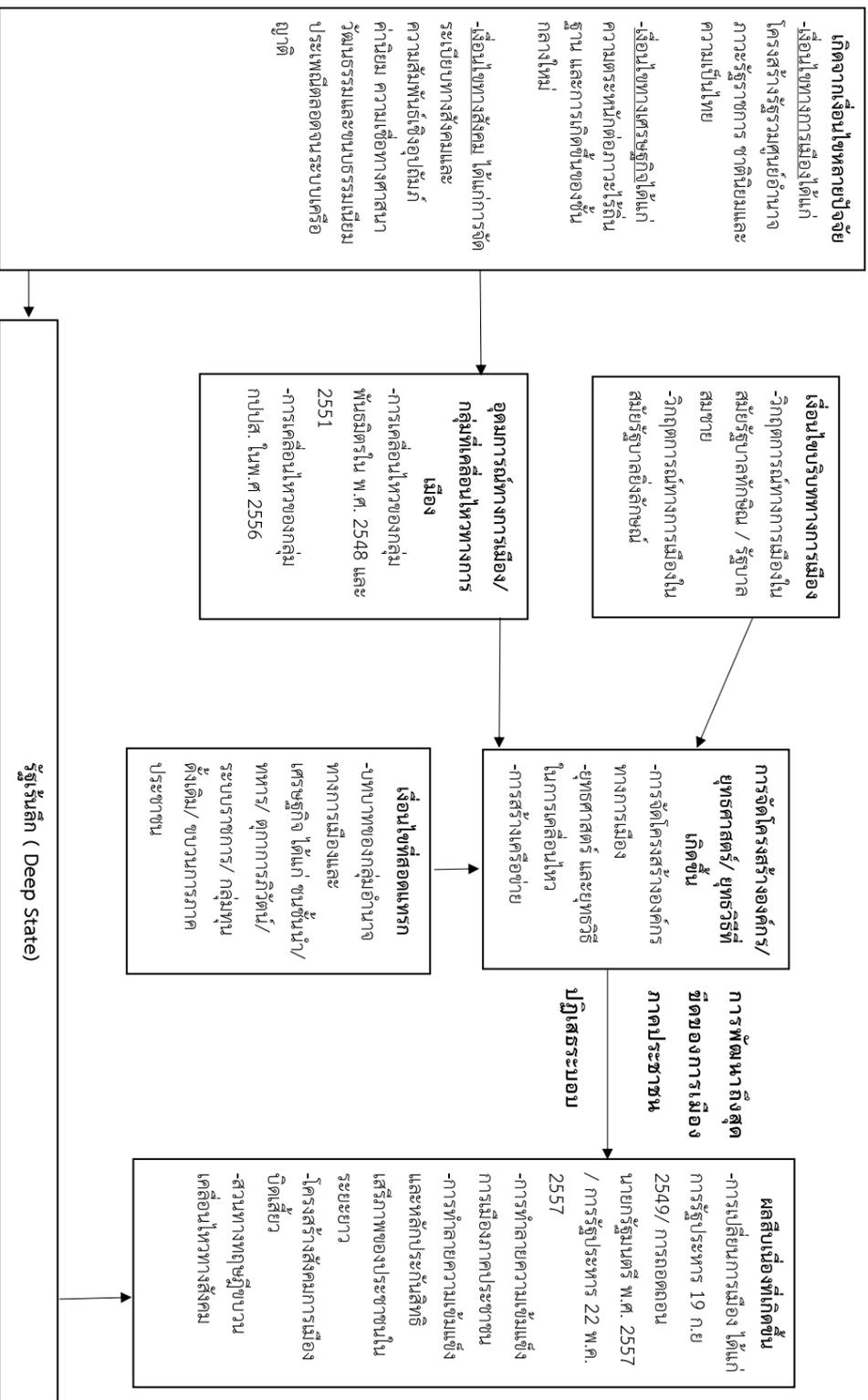
นภาพรณ์ หะวานนท์ และคณะ (2543) อธิบายว่า ทฤษฎีฐานราก คือ ทฤษฎีที่ได้จากการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม โดยทฤษฎีจะถูกสร้าง (construct) และได้รับการตรวจสอบ (verify) โดยการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างเป็นระบบ และพิทักษ์ ศิริวงศ์ (2547 : 14) อธิบายทฤษฎีฐานรากไว้ว่า เป็นวิธีวิทยาแบบหนึ่งของการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีแนวความคิดหลักว่าการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ และทำความเข้าใจเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์และการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ จำเป็นที่ต้องเข้าใจในกระบวนการที่บุคคลได้สร้างความหมายในสิ่งต่าง ๆ ตามโลกทัศน์ของตนเอง นอกจากนั้น กัญญา โพธิวัฒน์ และ คณะ (2548) กล่าวว่า การวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีฐานรากเป็นวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพแบบหนึ่งซึ่งไม่เหมือนงานวิจัยเชิงคุณภาพแบบอื่น ๆ ที่เริ่มต้นจากข้อมูลแล้วไปสู่สมมติฐาน

และจบลงด้วยทฤษฎีที่เป็นคำอธิบายสำหรับปรากฏการณ์ที่ศึกษา นักวิจัยจะต้องสร้างมโนทัศน์ สมมติฐานและกรอบแนวคิดสำหรับอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษากระบวนการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลจะดำเนินไปพร้อม ๆ กัน ข้อมูลที่นำมาใช้วิเคราะห์อย่างเป็นระบบเพื่อสร้างทฤษฎีฐานรากจะต้องเป็นข้อมูลที่ทำให้รายละเอียดเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคมในเรื่องที่ศึกษาอย่างรอบด้าน ทฤษฎีที่สร้างขึ้นมาสามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์ที่เฉพาะเจาะจง การวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีฐานรากจึงเป็นกระบวนการศึกษาที่มีความท้าทายและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการสร้างองค์ความรู้ใหม่หรือขยายองค์ความรู้เดิมที่มีอยู่ก่อนแล้ว

6. ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มพันธมิตรและกลุ่มผู้ชุมนุม กปปส.

การเคลื่อนไหวของกลุ่มพันธมิตรและกลุ่มผู้ชุมนุม กปปส. ในช่วง พ.ศ. 2548-2557 เป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งในการนำทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) ที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวในการอธิบายปรากฏการณ์ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของไทย ซึ่งต่างหรือไม่สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในระดับสากล นับตั้งแต่เงื่อนไขหรือปัจจัยหลายๆสาเหตุ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ที่ก่อให้เกิดการก่อร่างสร้างตัวของอุดมการณ์ทางการเมืองที่นำไปสู่อุดมการณ์การ/เจตจำนงค์ทางการเมืองในเรื่องของการจัดโครงสร้างองค์กร ยุทธศาสตร์ และยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่มพันธมิตรและกลุ่ม กปปส. ในช่วง พ.ศ. 2548-2557 โดยมีเงื่อนไขในเรื่องบริบททางการเมือง ได้แก่ วิกฤตการณ์ทางการเมืองในสมัยรัฐบาลทักษิณ รัฐบาลสมชาย และสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ พร้อมทั้งมีเงื่อนไข/ปัจจัยที่เข้ามาสอดแทรกบทบาทของกลุ่มอำนาจทางการเมือง และเศรษฐกิจ ได้แก่ ขนชั้นนำ กองทัพ ตุลาการภิวัฒน์ ระบบราชการ กลุ่มทุนดั้งเดิม เครือข่ายภาคประชาชนภายใต้โครงสร้าง “สังคมวัฒนธรรมแบบเครือข่ายครอบครัว” (family network Culture) จนมีการกล่าวว่าการเมืองภาคประชาชนของไทยเป็นการไม่ยอมรับและปฏิเสธระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน ปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นโดยถูกเชื่อมโยงกับสภาวะ “รัฐเร้นลึก (Deep State) คือ สภาวะของสถานการณ์การเมืองการปกครอง ที่มีระบบการทำงานที่พึ่งพิงกันทั้ง 2 ระดับ ทั้งรัฐที่เป็นรัฐบาล ปกครองตามระบอบกฎหมายหรือรัฐธรรมนูญ ที่บทบัญญัติการอบการปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน กับรัฐที่มีอำนาจพิเศษ ที่ขึ้นอยู่กับอำเภอใจ ไม่สามารถตรวจสอบและเอาผิดได้ ผ่านมือที่มองไม่เห็น” ในสังคมไทย ก่อให้เกิดผล สืบเนื่องที่เกิดขึ้นทั้งการเปลี่ยนการเมือง ได้แก่ การรัฐประหารวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2549 การถอดถอน นายกรัฐมนตรีใน พ.ศ.2551 และการรัฐประหาร 22 พฤษภาคม พ.ศ.2557 รวมทั้งการทำลายความเข้มแข็งอย่างแท้จริงของเมืองภาคประชาชน การทำลายความเข้มแข็งและหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนในระยะยาว ส่งผลให้โครงสร้างสังคมการเมืองบิดเบี้ยว และสวนทางทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ใช้อธิบาย ปรากฏการณ์ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองในระดับสากล ซึ่งสามารถอธิบายข้อค้นพบจากการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

กรอบแนวคิดในการอธิบายทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) เกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง
ในการเมืองไทยช่วง 2548-2557 ของกลุ่มพันธมิตรและกลุ่มผู้ชุมนุม กปปส.

จากภาพที่อธิบายได้ว่า การเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในช่วง พ.ศ. 2548 - 2557 ใน ส่วนของกลุ่มพันธมิตรและกลุ่มผู้ชุมนุม กปปส. สะท้อนให้เห็นว่าการเมืองภาคประชาชนในสังคมการเมืองไทย ยอมรับการเมืองในระบอบตัวแทน ปราบกฏการณ์นี้เกิดจากอุดมการณ์และเจตจำนงค์ ในการเคลื่อนไหวของ กลุ่มผู้ชุมนุมในช่วงระหว่าง พ.ศ.2548-2557 ที่เป็นเชื่อมโยงแนวคิดในการตรวจสอบ ป้องกัน และปราบปราม การทุจริตคอร์รัปชั่นซึ่งเป็นแนวคิดที่มีความเป็นสมัยใหม่หรือมีความทันสมัยทางการเมือง (political modernization) เข้ากับอุดมการณ์ทางการเมืองที่ชนชั้นกลางซึ่งเป็นฐานมวลชนสำคัญของกลุ่มพันธมิตรและ กลุ่มผู้ชุมนุม กปปส. ที่รับเอามาในอดีต โดยเฉพาะในยุคเผด็จการ ช่วงทศวรรษ 2500 หรือยุคกึ่งประชาธิปไตย หรือประชาธิปไตยครึ่งใบ ช่วงทศวรรษ 2523 นั่นคืออุดมการณ์ชาตินิยมแบบอนุรักษนิยมความเป็นไทยแม้ว่า เครือข่ายองค์กรภาคประชาชนซึ่งมีอุดมการณ์ประชาธิปไตยที่ก้าวหน้าจะเป็นแกนหลักสำคัญในการก่อตั้งกลุ่ม พันธมิตรฯ แต่ในเวลาต่อมาชนชั้นกลางเริ่มเข้ามามีบทบาทและอิทธิพลในการกำหนดอุดมการณ์และทิศ ทางการเคลื่อนไหวมากยิ่งขึ้นประกอบกับคนชนชั้นกลางกลุ่มนี้ได้เชื่อมโยงกับพรรคประชาธิปัตย์ในการก่อตัว ของกลุ่ม กปปส. ในเวลาต่อมา สอดคล้องกับที่ อัสม่า หวังกุลลา (2553) ได้กล่าวว่ลักษณะการเคลื่อนไหว ของขบวนการทางการเมืองมีแนวโน้มเป็นการเคลื่อนไหวของชนชั้นกลางเนื่องจาก “อำนาจนำ” ในการ เคลื่อนไหวโน้มเอียงไปทางแกนนำของชนชั้นกลาง และ “แนวทางการเคลื่อนไหว” มักจะเป็นผลประโยชน์ต่อ ชนชั้นกลางอย่างมาก

อุดมการณ์ทางการเมืองดังกล่าวจึงได้ก่อให้เกิดเจตจำนงทางการเมืองของกลุ่มพันธมิตรฯ และกลุ่ม กปปส. เป็น 3 ช่วง กล่าวคือ 1) เจตจำนงของกลุ่มพันธมิตรฯ ในการขับไล่รัฐบาลทักษิณ พ.ศ. 2548 - 2549 2) เจตจำนงของกลุ่มพันธมิตรฯ ในการขับไล่รัฐบาลสมชาย ระเบียบทักษิณ และเสนอแนวคิด “การเมืองใหม่” พ.ศ.2551 3) เจตจำนงของกลุ่ม กปปส. ในการขับไล่รัฐบาลยิ่งลักษณ์ ระเบียบทักษิณ และการ “ปฏิรูป” โดย การ จัดตั้ง “สภาประชาชน” พ.ศ.2556 อย่างไรก็ตาม แม้เจตจำนงทางการเมืองของกลุ่มพันธมิตรฯ และกลุ่ม กปปส. จะมุ่งไปที่การขับไล่ระบอบทักษิณ แต่หากพิจารณาข้อเสนอต่าง ๆ เช่น การเมืองใหม่ การปฏิรูปโดย สภา ประชาชนจะพบว่าข้อเสนอดังกล่าวสะท้อนให้เห็นเจตจำนงทางการเมืองที่มีลักษณะการเปลี่ยนโครงสร้าง ทางการเมืองไปสู่การเมืองแบบกึ่งประชาธิปไตย

อุดมการณ์ทางการเมืองของกลุ่มพันธมิตรฯ และกลุ่มผู้ชุมนุม กปปส. ที่มีลักษณะชาตินิยมแบบ อนุรักษนิยม ความเป็นไทย และมีเจตจำนงในการเปลี่ยนโครงสร้างทางการเมืองไปสู่การเมืองแบบกึ่ง ประชาธิปไตยมีฐานมาจากเงื่อนไขหลายสาเหตุที่สำคัญ กล่าวคือ เงื่อนไขทางการเมือง ได้แก่ โครงสร้างรัฐรวม ศูนย์อำนาจ ภาวะรัฐราชการ ชาตินิยมและความเป็นไทย เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ความตระหนักต่อภาวะ ไร้ถิ่นฐาน และการเกิดขึ้นของชนชั้นกลางใหม่ และเงื่อนไขทางสังคม ได้แก่ การจัดระเบียบทางสังคมและ ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ ค่านิยม ความเชื่อทางศาสนา วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจน ระบบเครือญาติ เงื่อนไขเชิงสาเหตุเหล่านี้ก่อให้เกิดอุดมการณ์และเจตจำนงทางการเมืองในการเคลื่อนไหวทาง การเมืองของกลุ่มพันธมิตรฯ และกลุ่ม กปปส. ในช่วง พ.ศ. 2548 - 2557

การจัดโครงสร้างองค์กรทางการเมือง ยุทธศาสตร์ และยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวของกลุ่มพันธมิตรฯ และกลุ่ม กปปส. จึงได้รับอิทธิพลจากอุดมการณ์และเจตจำนงทางการเมืองของชนชั้นกลางซึ่งเป็นฐานมวลชน เป็นหลัก ผสานกับองค์กรเครือข่ายภาคประชาชน และนักการเมืองพรรคประชาธิปัตย์ ภายใต้โอกาสทาง การเมือง หรือ “วิกฤตการณ์ทางการเมืองที่ถูกประดิษฐ์สร้างขึ้น” สมัยรัฐบาลทักษิณ รัฐบาลสมชาย และ

รัฐบาลยิ่งลักษณ์ โดยใช้การเมืองแบบเครือข่ายร่วมกับกลุ่มอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจเดิม ได้แก่ ชนชั้นนำ ทหาร ตุลาการภิวัตน์ ระบบราชการ กลุ่มทุนดั้งเดิม และขบวนการภาคประชาชน ซึ่งเป็นเงื่อนไขสอดแทรกที่สำคัญต่อความสำเร็จในการตอบสนองต่อเจตจำนงในการเคลื่อนไหวของกลุ่มพันธมิตรฯ และกลุ่ม กปปส. และสะท้อนให้เห็นว่า “วัฒนธรรมแบบเครือข่ายครอบครัว” (family network culture) ของสังคมไทยสนับสนุนให้สถาบัน พระมหากษัตริย์ รวมทั้งองค์กรมนตรี องค์กรอิสระ หรือแม้แต่ทหารและศาล เข้ามาตรวจสอบถ่วงดุลนักการเมือง

ความสำเร็จของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเมืองภาคประชาชนในช่วง พ.ศ.2548-2557 สะท้อนให้เห็นได้จากการเมืองภาคประชาชนที่ปฏิเสธหรือไม่ยอมรับการเมืองแบบตัวแทนหรือประชาธิปไตยแบบตัวแทน จนนำไปสู่ผลสืบเนื่องที่เกิดขึ้นในการเปลี่ยนแปลงการเมือง ได้แก่ การรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 การถอดถอนนายกรัฐมนตรีใน พ.ศ. 2551 และการรัฐประหารเมื่อ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 แต่ในอีกด้านหนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองและการเมืองภาคประชาชนนี้ กลับกลายเป็นการทำลายความเข้มแข็งของการเมืองภาคประชาชนเสียเองเนื่องจากว่าอุดมการณ์ เจตจำนง ยุทธศาสตร์ และยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวมีทิศทางไปในทางทำลายความเข้มแข็งและ หลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนในระยะยาว ส่งผลให้โครงสร้างสังคมการเมืองบิดเบี้ยว เป็นปรากฏการณ์ที่สวนทางทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบตะวันตก

วิกฤตการณ์ทางการเมืองในสมัยรัฐบาลทักษิณ พ.ศ. 2549 รัฐบาลสมชาย พ.ศ. 2551 และรัฐบาลยิ่งลักษณ์ พ.ศ. 2556 จึงเป็น “วิกฤตการณ์ทางการเมืองที่ถูกสร้างขึ้น” จากยุทธศาสตร์และยุทธวิธีของกลุ่มพันธมิตรฯ และกลุ่ม กปปส. หากรัฐบาลที่จะถูกโค่นล้มเหล่านี้ เป็นรัฐบาลที่มาจากทางเลือกตั้งแบบประชาธิปไตย ที่ถูกกล่าวหาว่ามีการทุจริตคอร์รัปชัน หรือใช้อำนาจรัฐไปในทางที่มีชอบ เช่น การกล่าวหาเรื่องการทุจริตในการ ซื้อขายหุ้นชินคอร์ปในสมัยรัฐบาลทักษิณ การกล่าวหาเรื่องการใช้อำนาจที่มีชอบในการถอดถอนนายกรัฐมนตรีในสมัยรัฐบาลสมชายการผลักดันร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมแบบครอบคลุมเหมารวมผ่านสภาผู้แทนราษฎรในสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ทั้งที่กฎหมายดังกล่าวไม่เป็นที่ยอมรับของมหาชนและถูกคัดค้านประณามอย่างกว้างขวาง เนื่องจากเปิดช่องให้ทักษิณ ชินวัตร กลับเข้าประเทศได้อย่างเสรีและปลอดภัย จึงเป็นหน้าต่างโอกาสทางการเมืองในการเคลื่อนไหวประท้วงกฎหมายนิรโทษกรรมและนำไปสู่การขับไล่รัฐบาลยิ่งลักษณ์ และล้มล้าง ระบอบทักษิณโดยผ่านวาทกรรม “ปฏิรูปก่อนเลือกตั้ง” นับแต่ปลาย พ.ศ. 2556

อย่างไรก็ตาม แม้การต่อต้านคอร์รัปชันจะเป็นแนวคิดทางการเมืองสมัยใหม่แต่กลับถูกผสมผสานกับอุดมการณ์ทางการเมืองชาตินิยมแบบอนุรักษนิยม จึงทำให้วิธีการบรรลุผลดังกล่าวก็ไม่ใช่ว่าด้วยการจัดการเลือกตั้งทั่วไปขึ้นใหม่เพื่อคืนอำนาจให้ประชาชนตัดสิน แต่ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเหล่านี้กลับส่งเสริมสนับสนุน

เครือข่ายกลุ่มอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจเดิม ได้แก่ ชนชั้นนำ ทหาร ตุลาการภิวัตน์ ระบบราชการ กลุ่มทุนดั้งเดิม และขบวนการภาคประชาชน ซึ่งเป็นเงื่อนไข สอดแทรกที่สำคัญต่อความสำเร็จในการตอบสนองต่อเจตจำนงในการเคลื่อนไหวของกลุ่มพันธมิตรฯ และกลุ่ม กปปส. และสะท้อนให้เห็นว่าโครงสร้างอำนาจรัฐของไทยมีลักษณะเป็น “รัฐคู่ขนาน” (parallel state) (Paxton, 2004 ใน เออเจนี เมริโอ (เขียน) วีระ อนามศิลป์ (แปล), 2559) หรือ “รัฐเร้นลึก” (deep state) (Dale Scott, 2008 ใน เออเจนี เมริโอ (เขียน) วีระ อนามศิลป์ (แปล), 2559) อยู่ นั่นเอง

อำนาจของรัฐเร้นลึกได้ทำให้เกิดการยุบสภาผู้แทนราษฎร การปิดกรุงเทพฯ การขัดขวางและเพิกถอน การเลือกตั้งทั่วไปวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557 ทำให้การชุมนุมของกลุ่ม กปปส. ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย ยากแก่การปราบปรามสลายการชุมนุมโดยเจ้าหน้าที่รัฐ สร้างบรรยากาศทั่วไปของสุญญากาศทางการเมือง อนาธิปไตย และภาวะรัฐล้มเหลว (failed state) ในกรุงเทพมหานคร ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ต้องพ้นจากตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี จนนำไปสู่การรัฐประหารในวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 ความโกลาหลวุ่นวาย อนาธิปไตย และภาวะรัฐล้มเหลวจากวิกฤตการณ์ที่ถูกสร้างขึ้นสิ้นสุดยุติลง และความมั่นคงได้รับการฟื้นฟู กลับคืนมาภายใต้ อำนาจ “รัฐราชการ” (state-bureaucratic polity) ภายใต้การนำของ คสช. สะท้อนให้เห็นว่าโครงสร้าง อำนาจรัฐของไทยที่เป็นสภาวะ “รัฐเร้นลึก” (deep state) ได้ส่งผลกระทบต่ออุดมการณ์ เจตจำนง ยุทธศาสตร์ และ ยุทธวิธีของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองช่วง และเป็นส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้เกิด การเปลี่ยนการเมืองของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าว

การเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในการเมืองไทยช่วง พ.ศ. 2548 - 2557 จึงเป็น ความพยายามเมื่อเข้าตาจนที่จะทำให้รัฐเร้นลึกกลายเป็นสถาบันเพื่อปกป้องตนเองจากความท้าทายของ ขบวนการพัฒนาประชาธิปไตย การใช้อำนาจอย่างเข้มข้นของ คสช. หลังการรัฐประหารใน พ.ศ. 2557 และการออกแบบกลไก พิเศษใหม่ ๆ ที่ให้อำนาจแก่ระบบราชการรวมทั้งผู้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ที่ไม่ได้มาจากการ เลือกตั้งในรัฐธรรมนูญ ฯ พ.ศ. 2560 พิสูจน์ให้เห็นว่าความพยายามสร้างความเป็นสถาบันของรัฐเร้นลึกยัง ดำรงอยู่จวบจนปัจจุบัน

7. สรุป

จากคำถามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นว่า “ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใช้กับสังคมไทยได้หรือไม่” จึงสามารถตอบได้ว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของไทยในช่วง พ.ศ.2548-2557 เป็นการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนระดับชนชั้นกลาง (Middle-Class Movement) คือ การที่ประชาชน พยายามเข้ามามีส่วนร่วม ทางการเมืองมากขึ้นด้วยการท้าทายอำนาจรัฐ เป็นการเปิดพื้นที่ของการเมืองภาคประชาชนให้กว้างขึ้นเพื่อให้ ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายหรือแนวทางของประเทศซึ่งเกี่ยวข้องกับประชาชนโดยตรง แต่ ในทางเป็นจริงภาคประชาสังคมไทยไม่ได้ต้องการที่จะเข้าไปกำหนดนโยบายภาครัฐ แต่พยายามเข้าไปเพื่อ ต่อต้านระบอบทักษิณที่อยู่ในวงการสังคมนการเมืองของไทยใน ดังนั้นทฤษฎีฐานราก(Grounded Theory) นั้น สามารถนำมาอธิบายได้และทำให้ได้สรุปเป็นประเด็นสำคัญในปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มผู้ ชุมนุมที่ต้องการขับไล่ระบอบทักษิณ ในประเด็นเรื่องสำคัญต่างๆ เช่น ความสัมพันธ์ทางการเมือง เงื่อนไข ปัจจัย เหตุผลเบื้องหลัง ฯลฯต่างๆ เพื่อนำไปสู่การอธิบายโดยใช้แผนภาพหรือผังมโนทัศน์ที่ชี้ให้เห็นถึง ปรากฏการณ์สำคัญๆตามลำดับที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น จึงทำให้ผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะว่า ทฤษฎีฐานรากนี้ สามารถนำไปใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มผู้ชุมนุมในช่วงยุค พ.ศ. 2548- 2557 ได้อย่างเหมาะสมกับสังคมนการเมืองไทยในอนาคต สำหรับในทางปฏิบัติหากมีทฤษฎีที่สามารถอธิบาย ปรากฏการณ์ของการเคลื่อนไหวทางการเมืองในสังคมนการเมืองไทยได้นั้นอาจจะส่งผลทำให้การแก้ปัญหาความ ขัดแย้งทางการเมืองในสังคมนการเมืองไทยอาจจะลดลง

8. เอกสารอ้างอิง

- กัญญา โปธิวัฒน์. (2548). *ทีมผู้นำการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนประถมศึกษา: การศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก*. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารการศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เกษียร เตชะพีระ. (2554). *ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข: ที่มาและที่ไป. ใน เมืองไทยสองเสียง?: สภาพปัญหา แนวโน้ม และทางออกวิกฤติการเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ .
- ธิปดี บัวคำศรี. (2556). บทวิจารณ์หนังสือ: พวงทอง ภวัครพันธุ์ รัฐและขบวนการอนารยะสังคมไทยในกรณีปราสาทพระวิหาร. *วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง*, 9(3), 167-173.
- นภการณ์ หวานนที และคณะ. (2543). *การศึกษาเงื่อนไขความสำเร็จในการดำเนินงานของคณะกรรมการโรงเรียน*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2554). *ประชาสังคม ความรุนแรง และการล่มสลายของประชาธิปไตย: ความสำคัญของแนวคิดเรื่องความมีอารยะและการเมืองแบบอารยะของเอ็ดเวิร์ด ซิลส์ ใน เมืองไทยสองเสียง?: สภาพปัญหา แนวโน้ม และทางออกวิกฤติการเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พิทักษ์ ศิริวงศ์. (2547). ทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) วิจัยวิทยาการวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีในการพัฒนาประเทศ. *บรรณสาร มศก.ท*, 19(1).
- อัสมา หวังกุลลา. (2553). *บทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางไทยในขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยภายใต้ระบอบทักษิณ*. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .
- เออเจนี เมรีโอ. (2559) รัฐเร้นลึกในไทย พระราชอำนาจ และศาลรัฐธรรมนูญ (พ.ศ.2540-2558), แปลจาก Thailand's Deep State, Royal Power and Constitutional Court (1997-2015), *Journal of Contemporary Asia* 46(3), 2016, 445-466. แปลโดย วีระ อนามศิลป์. *วารสารฟ้าเดียวกัน*, 14(1), 13-16.
- Dale Scott, P. (2008). *The Road to 9/11, Wealth, Empire, and the Future of America*. Berkeley: University of California Press.
- Escobar A. & Sonia E. Alvarez, e. (1992). *The Making of Social Movement in Latin America*. New York: Routledge
- Glaser, B. G., & Strauss A. L. (1967). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. Chicago: Sociology Press.
- Leedy,P.D.,&Ormrod,J.E. (2001). *Practical Research: Planning and Design*. 7th ed. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Paxton, R. (2004). *The Anatomy of Fascism*. New York: Random House.
- Touraine, A. Translated by D. Macey. (2001). *Beyond Neoliberalism*. Cambridge : U.K Polity press,
- Shangmao CHEN. (2021). The Political Economy of Internationalization of Thailand Higher Education. *School of Administrative Studies Academic Journal*, 4 (1), 140-158.

Strauss, A., & Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. 2nd ed. California: SAGE.